

RÁKÓCZI ÖNVALLOMÁSAINAK KIADÁSA

A „nagyságos” fejedelem, II. Rákóczi Ferenc születésének háromszázados jubileumán a nagy lelki elmélyedést tükröző *Önvallomásairól* és kiadásukról is szeretnénk megemlékezni, (1) feleleveníteni azt a sok küzdelmet, mely a *Confessio* kiadása körül zajlott. Emléket szeretnénk állítani Grisza Ágost méltatlanul elfelejtett hazánkfianak, aki megtalálta Rákóczi kéziratát, szeretnénk megvédeni azon vádakkal szemben, melyek méltatlanul érték őt első kiadásával kapcsolatban, és Révész Imrénének a mű újbóli kiadása érdekében végzett munkáját is méltatni szeretnénk.

*Grisza Ágost*nak feledhetetlen érdeme, hogy felkutatta Rákóczi *Confessióját*, de még nagyobb elismeréssel kell adóznunk a határtalan szorgalommal és kitartással végzett munkáért, amivel a Vallomásokot közkinccsé kívánta tenni. Hosszú az út, amig eljut Párizsba, a Nemzeti Könyvtárban megtalálja és lemásolja a fejedelem kéziratát. Ehhez meg kell ismernünk életrajzi adatait.

1818-ban született Bazinban, édesapja ott evangélikus lelkész volt. A családfő 1830-ban bekövetkezett halála súlyosan nehezedett elárvult gyermekeinek sorsára. Ágost éppen ekkor végezte el a syntaxista osztályt a komáromi református gimnáziumban. Pozsonyban nagybátyja, Zsigmondy professzor biztosította továbbtanulását. Együtt lakik Zsigmondyéknál a cseregyerek Jókay Móric komáromi fiúval. Elvégezve a három filozófiai osztályt, tizenhét éves korában úgy látja, hogy nem lehet továbbra is mások terhére, beáll a hadseregbe. Hatesztendei katonai edeje alatt a bécsi katonai akadémián is tanít. 1835-től ügyvédgyakornok, közben magánúton megszerzi oklevelét. Tíz esztendő telik el, mire révbe jut, a tolnai Festetich család titkárnak alkalmazza. 1845—46-ban többször megfordul Pesten, Fákht Albertnek és barátainak társaságában *Petőfivel* is ismeretségbe kerül. A szabadságharc kitörésekor azonnal belép a honvédségbe. Részt vesz a dicsőséges tavaszi hadjárat minden csatájában, a 49. zászlóalj parancsnoka. Honvédei az elsők között jutnak fel Buda falára. A szabadságharc bukása után Komáromból menlevéllel szabadon távozhat külföldre. Előbb Klapkával együtt Angliában, utána Amerikában megismeri az emigránsok hányatott sorsát, keserű kenyerét. Ott találkozik Kossuthtal, s tőle kap ajánlólevelet. 1854-ben visszatér Európába, letelepszik Párizsban. Ekkor már nyolc nyelv ismeretében fordítóirodát nyit. Tizenhét éves párizsi tartózkodásához sok változatos esemény kapcsolódik. 1866-ban a kőnig-rätzi csata után a porosz kancellár, Bismarck biztatására megalakult s a Kárpátokba benyomuló Klapka-légió I. zászlóaljának parancsnoka. A következő években a párizsi világiállításon a magyar pavilon megszervezésében nagy segítséget nyújt Rómer Flórisnak és a magyar delegáció tagjainak. 1870—71-ben, a porosz-francia háború és azt követő Kommün alatt az ostromlott város minden megpróbáltatását átéli. Alig menekül meg a kivégző osztag puskagolyóitól; s hazatér a huszonkét évi hontalanságból. Újabb négy évi hányattatás után, 1875-ben a miniszterelnökségi sajtóosztályon kap állást. Ereje egyre fogy, szeme majdnem a vakságig romlik. 1884-ben fejezi be küzdelmes pályafutását ez a tehetős, szerény, becsületes és jó hazafi. Sokoldalú irodalmi működése, Jókai *Szép Mihályjának* francia fordítása, még Londonban Klapka memoárjának formába öntése, sokoldalú tevékenysége mind feledésbe merült, egyedül Rákóczi emlékiratainak megtalálásáért említették meg néha nevét, azt sem dicsőreleg.(2)

Grisza mindenkor fogékonyságot mutatott a magyar történelem alaposabb megismerésére. A Szajna-parti antikváriumokban gyakran böngészett történelmi művek után. A párizsi Nemzeti Könyvtárban több jegyzetet készített Bethlen Farkas és Istvánffy Miklós műveiből. Nagy szeretettel tanulmányozta a kuruc szabadságharc eseményeit. Behatóbban megismerkedett Rákóczi emigrációs életének történetével. Így jutott tudomására, hogy a fejedelem Párizsban írt kéziratának megőrzését a grobois-i kamalduli szerzetesekre bízta. A francia forradalom alatt, 1792-ben azonban a szerzetesrendeket eltörölték, ingóságai az állam tulajdonába kerültek.

Grisza a kamalduli évkönyvek útmutatása nyomán tehát előbb a Nemzeti Könyvtárban kereste a kéziratot.(3) Kérésére már 1857-ben többször átvizsgálták a

latin kéziratok címjegyzékét, remélhető feltalálási helyén azonban minden kísérlet eredménytelennek mutatkozott. Ekkor az Archives de l'Empire-be sikerült bejutnia, s ott megtekintette a Magyarországra vonatkozó iratkötegeket — eredménytelenül. A levéltár egyik tisztviselőjének segítő készsége odáig terjedt, hogy a versaillesi és meluni megyei levéltárban is kutatást végeztettek számára, de ott sem találták Rákóczi kéziratát. Végül utolsó kísérletül a fejedelem sógorának, *Dangeau*-nak az örököséinél remélt nyomára bukkanni, amikor a Bibliothéque National egyik tudós könyvtártisztje, *Claude* örömhírral fogadta. A keresett kézirat véletlenül a kezébe került. Eddig azért nem találták, mert a latin nyelvűek között keresték, holott a franciák közé sorolták, mivel a kötet két francia nyelvű írást is tartalmaz.(4)

Griszának a kézirat megtalálása első percétől az volt a szándéka, hogy kiadásával közkinccsé teszi a nemzet számára. A még 1858-ban, Párizsban megfordult debreceni orvos, dr. Palay gyakran tartózkodik Grisza vendégszerető házában. Hazatérése után Grisza tőle érdeklődik levélben Rákóczi Önéletrajzának kiadási lehetőségéről. Palay 1859. november 9-én írt válasza: „*Azon tárgyban, melyről tőlem kérdezősködött, önmagam hozzá nem szólhatva a Magyar Akadémiához intéztem kérdést s Tks Tóth Lőrinc úr akadémiai tag úgy válaszolt, hogy véleménye szerint semmi módon meg nem engedné a kormány sem az aláírást, sem a munka behozatalát, annál fogva jobb időkre kell halasztani.*”(5)

Szinnyei Gerzsonnak Erdélyi Jánoshoz Heidelbergből, 1860-ban írt leveléből arról értesülünk, hogy Grisza saját költségén szeretné kiadni a megtalált Confessiót, de nincs pénze. Toldy Ferencel már közölte a dolgot, de választ sem kapott levelére.(6) Érthetetlen az a közömbösség, amit Toldy mutat az ügy iránt. Számára Grisza személye nem ismeretlen, hiszen 1858-ban neki másolt kéziratot a Császári Könyvtárban.(7)

Grisza anyagi helyzetét valóban nem engedhette meg, hogy saját költségén kiadhassa a kéziratot. Zsebnaptárban például 1858-ban is ilyen bejegyzést olvashatunk: „Elzálogoltam egy gyűrűt és 2 ezüst kanalat 14 frankért”.(8) Ezek után a másolással sem sietett, azért tartott a munka közel tíz esztendeig. Egyébként is lassan haladhatott vele, mivel csak a könyvtárban végezhetett szabadidejében, kenyérkereső munkája mellett. A kézirat kiadására a „jobb idők” a Kiegészéssel érkeztek el, legalábbis Grisza ezt vélte. Hazaérkezése után, 1872-ben maga ajánlotta fel a dolgot az Akadémiának. Az ország erre hivatott tudományos intézménye tervbe veszi a közelgő évfordulóra való tekintettel Rákóczi összes munkájának kiadását, s ebbe mint első kötetet kívánják megjelentetni a Confessiót. Megegyeznek Griszával, hogy a kéziratért ívenként 15 ft-ot, összesen 555 ft-ot fizetnek. Elég sovány honorárium, közönséges kéziratért is ennyit fizettek, de Grisza — tekintettel szorult anyagi helyzetére — elfogadta. A kéziratot korrek-túrára átadják Ponori Thewrewk Emilnek. Az Akadémia Történelmi Bizottsága 1872. október 5-i ülésén „*Toldy Ferenc előadó bemutatja Rákóczi Ferenc Önéletrajza másolatának első 156 lapját. Ponori Thewrewk Emil Úr átnézte és javításával kísérte. A Bizottság azon hibák javítását helyesli, melyek nagy hihetőséggel a másoló kéznek tulajdonítandók, vagy a szerző tollának elcsusszanásai lehetnek, ellenben azokat meg kívánja hagytaui, melyek a középkori diáksággal élő szerzőt jellemzik. Ily módon utasítatik eljárni Előadó, s a munkát mint II. Rákóczi Ferenc munkái I. kötetét sajtó alá adni az egyetemi nyomdában.*”(9)

Az első súlyos hibát az Akadémia követte el azzal, hogy a kéziratot az eredetivel történő összehasonlítás helyett *találomra* javíttatta és korrigáltatta. Ponori Thewrewk a korrekktúra fejében fel is vett 250 ft-ot, tehát közel felét annak, amennyit Griszának helyeztek kilátásba.(10) A kézirat az Egyetemi Nyomdába került, s az 1872. október 4-i ülés évfordulóján az Akadémia Történelmi Bizottságának egy része a „küldözésben eltévedt”, magyarul mondva elveszett. Az előadó felhatalmazást kap a Bizottságtól, hogy gróf Apponyi Sándor párizsi követségi titkár útján a Nemzeti Könyvtárból három hónapra kölcsönözhessek a kéziratot, a hiányzó részt lemásolhassák és egyben a többi részt is még egyszer az eredetivel összevethessék.(11) Toldy még aznap megírja a kérést, azzal enyhítve, hogy a kézirat újra-lemásolásával is megelégedne.(12) Úgy látszik, maga sem hitte, hogy az eredetit sikerül megkapni, erről meggyőzi Grisza is, Bécsből hozzá intézett levelében.(13) Nem sok reményt fűz az eredeti kézirat ilyen módon való megszerzéséhez. „*Lehet azonban, hogy most kivált a Diplomátia közben járására en-*

gednek a szigorból, mit részemről ugyan, kétségesnek tartok” — írja Toldynak. Inkább ajánlja, hogy szerezzenek jó másolót, bár azt is nehéz találni, akár magyar, akár francia nemzetiségűt. Éppen egy Párizsba utazó hírlaplevelezőt, Rakovszky Aladárt kellene felkérni, vagy a Bibliothéque National kéziratosztályának legrégebb tudósát, Claude-ot, aki — tudjuk — segítette megtalálni a kéziratot — ő keressen megbízható másolót. Grisza tájékoztatja Toldyt, milyen szigorú szabályokat alkalmaztak vele, de francia kiválóságokkal szemben is, ha kéziratokat másoltak a Nemzeti Könyvtárban: „...nem egyszer láttam ott Mignelt, Guizot, Renan urakat ott ülni és másolni”.

Apponyinak természetesen nem sikerült megkapnia a kéziratot, de nem volt szükség arra sem, hogy Rakovszky vállalja a másolást, vagy maga helyett mást szerezzen. Az „eltévedt” kézirat valahogy előkerülhetett, s végre kinyomatták az egész művet, melyről 1875. december 19-én az Akadémia Történelmi Bizottságának tájékoztatót ad az új előadó, Fraknói Vilmos.(14) Csupán a címlap és az előszó hiányzik. „Az előadó utasították, hogy egy rövid előszót szerkesszen és azt nyomassa ki.” Döntenek a címben is. A mű II. Rákóczi Ferenc munkái I. kötetként jelenik meg, míg a II. kötet a *Mémoires* Hágában, 1739-ben nyomott új kiadása lenne, melynek szövegét a budai nyomdában teljesen kiszedték, de még nincs kinyomtatva.

1876. február 11-én Fraknói Vilmos előadó bemutatja a Bizottságnak az Ön-életrajz kinyomtatott példányát és bejelenti, hogy az előszó lefordítását Csaplár Benedekre bízta. Ugyanakkor meghökkentő tájékoztatót ad a *Mémoires* kiadásának sorsáról. A kiszedett lenyomatot több kiadónak felajánlotta, de azok a szöveg ingyen átadásával sem vállalták nyomtatását. Ekkor a Bizottság érthetetlennek látszó döntése nyomán a szedést megsemmisítik, csupán 20 példány kefelevonatot készítenek belőle a maguk számára.(15) Hasonló sorsra jutott egy esztendővel korábban Grisza emigráns barátjának, Simonyi Ernőnek a londoni könyv- és levéltárakból gyűjtött forráskiadványa, mivel a kiszedett munka sok másolási és sajtóhibával, gondos korrekcióra nélkül készült, így az Akadémia nem engedélyezte nyomtatását, s inkább szétdobták a szedését, és csak 60 példány kefelevonatot hagytak meg belőle.

Rákóczi Confessióinak kiadása nem váltott ki különösebb visszhangot, amit elsősorban az Akadémia Történelmi Bizottsága kiadói tevékenységének róhatunk fel. Tagadhatatlan, hogy rengeteg sajtóhibával jelent meg — az *Igazítandó* hibajegyzék, melyben újabb hibát ejtenek, 111 szót sorol fel, magyarózó lábjegyzet nem készült hozzá. Az előszó tanulmányt kívánt volna, helyette rövid, szenttelen hangon megírt ismertetőt olvashatunk megtalálásának körülményeiről. A mű jelentőségét és szerzőjének érdemeit nem méltatja a névtelen író, aki nem más, mint Fraknói Vilmos. Tíz évvel a Kiegészés után a megalkuvás erősen befészkelte magát az Akadémiába, hiszen elnöke, gróf Lónyai Menyhért is az uralkodóház feltétlen híve. Ahogyan nem volt időszerű 1859-ben Tóth Lőrinc szerint, úgy ismét oda jutottunk, hogy a „rebellis” fejedelem emlékét nem szívesen ápolgatták hivatalos szervek. A sajtó hallgat, egyedül Thaly Kálmán emlékezik meg róla a *Századokban*. Grisznának Horváth Mihály akadémiai elnök személyesen kifejezett köszönete volt az elismerés.

A honorárium kifizetése körüli keserű utóregzés nem vált az Akadémia dicsőségére. A 37 ívet 15 ft-ával szóló megállapodás szerint fizették. Amikor az utolsó részletnyi 105 ft-ot kérte Grisza, azt a Történelmi Bizottság megtagadta azzal az indokkal, hogy ennél nagyobb összeget kifizetett a két korrektornak, mivel a kézirat hibás volt.(16) Grisza önérzetesen válaszolt: Ha a kéziratban hiba volt, akkor azt Rákóczi követte el, mert ő betűről betűre másolt. 1877-ben perrel fenyegeti az Akadémiát, ha harminc napon belül nem kapja meg a neki járó összeget.(17) Végre az igazgatótanács úgy rendelkezik, hogy a Történelmi Bizottság egyenlítsse ki a követelést.(18)

Grisza a kinyomtatott mű saiat példányában 552 javítást tesz, amit a korrektor elkerülhetett volna.(19) Ha azokban az években történetesen nem Bécsben tartózkodik, s a kefelevonat átnézésével megbízzák, bizonyosan ezek a hibák nem maradnak a szövegben. Ponori Thewrewk és Czibulka Nándor csak találomra javítottak, de ez nem válthatott a szöveg hasznára. Ma már el lehetne dönteni a kérdést, ha a mikrofilm-másolattal összehasonlíthatnánk a Grisza-félét, csak hogy az sem maradt fenn. Az Akadémia nem a tudományos munka követelményeinek

megfelelő módon jelentette meg a művet. Ezt a kiadást követte 1903-ban Domján Elek szemelvényes magyar fordítása, szarvashibákkal tüzdelve; kétes értékűnek is bizonyult.

A felszabadulás után végre úgy látszott, eljön az ideje, hogy Rákóczi Confessiója újból megjelenhessék. Révész Imre egyetemi tanár, akadémikus kapott előbb megbízást a szemelvényes magyar fordítás elkészítésére.(20) Amikor ennek a kívánságnak eleget tett, akkor jutott tudomására, hogy Párizsban az eredeti kézirat hozzáférhető. Javaslatára 1954-ben a Történettudományi Intézet a Nemzeti Könyvtárból meghozatja a kézirat mikrofilmjét, mely a következő esztendőben megérkezik, s három év alatt elkészítik fotokópiáját. Révész Imre most már vállalná a Confessio kiadásának gondozását. A Történettudományi Intézet vezetősége úgy dönt, hogy a latin szöveg gondozását Juhász László kandidátus, latin filológus végezze, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket pedig Révész Imre készítse el, Juhász pedig azt fordítsa latinra, hogy a nemzetközi tudományos világ-nak is közkincsévé tegyék.

A munka szépen halad, Juhász a hiteles szöveget 1958-ban egybeállította, Révész pedig az előszót és jegyzeteket a következő év végéig elkészítette.(21) A Történettudományi Intézet javaslatára a MTA II. osztálya 1958. szeptember 23-i ülésén már felvette a kiadványt távlati tervébe. Közben Juhász és Révész között a kiadást illetően ellentét keletkezik. Révész türelmetlenül várja jegyzeteinek fordítását, Juhász késlekedik vele, Révész szerint talán azért, mert saját kiadványsorozatában, a Bibliotheca Scriptorum-ban akarta volna megjelentetni a Confessiót, de a MTA költségén.(22) Ezenkívül nem akarta elfogadni a mű más általa való lektorálását. Végül Juhász László lemondja Révész jegyzeteinek és az előszónak latinra fordítását, más munkájára, egyéb elfoglaltságára hivatkozva.(23)

1962-ben az Akadémia II. osztályának könyvkiadási tervében még feltételesen szerepel a Rákóczi-kiadvány, két év múlva azonban Révész Imre már nem bízik a kiadásban és kéziratait tartós megőrzésre egy példányban a sárospataki Tudományos Gyűjteménynél helyezi el.(24)

Most az Akadémia irattárában pihen az új, hiteles szöveg. Révész Imre 1967-ben, Juhász László pedig néhány évvel ezelőtt hunyt el; nem érhették meg, hogy munkájuk, az óhajtott, tudományos igényű, hiteles Rákóczi-kiadvány végre napvilágot lásson.

Jegyzetek: (1) **II. Rákóczi Ferenc Ünéletrajza és egy keresztény fejedelem áhításai.** A párizsi Nemzeti Könyvtárban őrzött kéziratból kiadja a M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága (Budapest, 1876). A párizsi Bibliothèque National-ban őrzött Rákóczi-kézirat négy részből áll: I. Confessio Peccatoris (latinul), II. Meditationis in forma soliloquiorum (latinul), III. Aspiraciones principis Christiani (latinul és franciául), IV. Reflexions sur les principes de la vie civile et de politesse d'un chrétien (franciául). A latin és francia nyelven írt kéziratból eddig fordításban megjelent: **Rákóczi Ferenc Elmékedései és fohászai** (Aspiraciones principis Christiani) a latin és francia szövegekből válogatta és ford. **Várdai Béla**, Budapest, 1946; **Rákóczi Ferenc Emlékezései és vallomásai** szemelvények (a) Confessio peccatoris (és a Mémoires-ból. Ford. és bev. **Geréb László**, Budapest, 1942. **Officina**; Rákóczi Ferenc fejedelem **Ünéletrajza**, a latin eredetiből ford. **Domján Elek**, Miskolc, 1903; **Rákóczi Ferenc Vallomásából**. Ford. **Kajlós Imre**, Budapest (1903–1904), Lampel 1-2. füz.; **Magyar Klasszikus Könyvtár** 17. és 18. k. válogatás Rákóczi irataiból. — (2) **Jakus Lajos**: **Grisza Ágost élete** (kézirat) — (3) **Grisza zsebnaptára**: **Agenda Commercial 1858 feljegyzései**. I. 8. „Kölcsonzött Sf. Kvt. Extrait des Annales Camaldulenses un passage concernant (?) le coure du Prince F. Rákóczi II.” A következő napokban gyakran találunk beírást: „Travaille au Rákóczi”. I. 31-én a könyvtárban olvassa **Steph. Katona Hist. reg. Hung. 1690–1716. 36 és 37. kötetéből** Rákóczi életrajzát. — (4) **Bibliothèque National Kézirattár latin osztályában** 13628 fond St. Germain des Pres latin. — (5) **Grisza család hagyatékában** Dr. Palay levele, Debrecen 1859. nov. 9. — (6) **MTA Kézirattára MS 5342/1–87. T. Erdélyi Ilona**: **Erdélyi J. levelezése II. k. kéziratából** 246. sz. levél MS 5342/81. — (7) **Agenda Commercial: 1858. I. 15. Alle a le Bibl. Imp. le Copie de Manuscript pour M. Toldy Ferencz.** — A következő napokban folytatja számára a másolást. — (8) **Agenda Commercial 1858. I. 15.** — (9) **MTA Tört. Bizottság jkv. 1872. X. 5.** **Horváth Mihály** elnök, **Frankl Vilmos**, **Thaly Kálmán**, **Toldy Ferenc** előadó. — (10) **MTA Tört. Bizottság 1873. II. 8. jkv. 7. pont.** — (11) **MTA Tört. Bizottság 1873. X. 18. jkv. 8. pont.** — (12) **MTA Kézirattár Toldy F. levele Apponyhoz, 1873. X. 18.** — (13) **MTA Kézirattár** **Grisza Á. levele Horváth Mihályhoz, 1873. nov. 1.** — (14) **MTA Tört. Bizottsága 1875. XII. 19. jkv.** — (15) **MTA Tört. Bizottsága 1876. II. 11. jkv. 2. pont.** — (16) **MTA Kéz-**

irattár Fraknói V. levele Grisza Á.-hoz, 1877. III. 3. — (17) Grisza Kálmán ügyvéd felszólítja az akadémia igazg. választmányát 1877. márc. 27. (Grisza Ágot unokaöccse volt.) — (18) MTA Igazg. tanács 29/1877. sz. rendelkezése. — (19) Grisza Á. példánya a család tulajdonában. — (20) MTA Kézirattár MS 5342/1—87; II. Rákóczi Ferenc Confessio Peccatoris c. művének új szövegkiadásával kapcsolatos levelezés 1953—1964. Révész Imre iratgyűjteménye. Ebben található a fenti és alábbiakban felsorolt MTA Kézirattár jkv-1 kivonatok és levelek másolatai. — (21) L. Révész id. gyűjtemény 27. levelét. — (22) Uo. — (23) Uo. 1960. okt. 10—25. — (24) Uo. 1961. nov. 11.

DOKUMENTUM

A II. RÁKÓCZI FERENC TISZTELETÉRE EMELT KOLOZSVÁRI DIADALKAPURÓL

XVIII. századi irodalmunk számos fehér foltjának egyikét alkotja Gyalogi János (1686—1761) személye, munkássága. Írói, költői működésével elmélyülten ez ideig senki sem foglalkozott. Első életrajzát és műveinek jegyzékét a kolozsvári gimnázium évkönyvében olvashatjuk még 1858-ból.(1) A dolgozat névtelen szerzője egy ma lappangó kéziratosa műve(2) alapján vázolja fel életpályáját, említi 22 nyomtatásban megjelent munkáját, alkalmi költeményeinek több természet, kéziratát, többek között 23 kötetet kitevő prédikációit. Ehhez hasonló műfajú és terjedelmű Némethy Lajos róla írt dolgozata 1879-ből.(3) Helyesbíti halálának évét, számba veszi műveit. Az utóbbiak közt mindössze öt szerepel a fentebb említett cikkben, ahol viszont nem olvashatunk a Némethytől felsorolt, Gyaloginak tulajdonított tíz más munkáról. Néhány évvel ezelőtt Gyalogi nyomtatásban is megjelent költeményeinek kéziratosa másolata került elő.(4) Modern kiadásban azonban mindössze egy magyar verse jelent meg, egy 1755 táján keletkezett kéziratosa gyűjteményből.(5)

A magát *concionator*nak (prédikátornak) és poétának nevező, tömértelen egyházi beszédet és számos latin meg magyar versezetet író Gyalogiról itt mégsem mint költőről, íróról vagy sajtó alá rendezőről és fordítóról (6) szólnak. II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulójára emlékezve az elveszett *Silva*éből közlünk egy olyan fejezetet, mely tárgyánál fogva már régen felkeltette az érdeklődést, melyre több ízben hivatkoztak, de nyomtatásban mindeddig nem látott napvilágot. A kézirat 347—359. lapjain olvasható *De rebus memorabilis Transsylvaniae anni 1705.* fejezetről van szó, melyet Kemény József gyűjteménye őrzött meg.(7) II. Rákóczi Ferenc 1705 őszére tervezett erdélyi fejedelmi beiktatásának, kolozsvári fogadtatásának előkészületeiről, a tiszteletére ott felállított diadalkapuról, a zsigóci csatavesztés következtében beállott változásokról, a magyarországi és erdélyi jezsuiták helyzetéről beszél itt Gyalogi részben személyes tapasztalatok, részben rendi feljegyzések alapján.

A Rákóczi tiszteletére emelt *porta triumphalis*ról, a kolozsvári jezsuitákról, házfőnökökről: Kapi Györgyről említést tesznek az egykorú történetírók is.(8) Magáról a diadalkapuról is szól Jakab Elek a Kolozsvár történetéről szóló könyvében.(9) Eleget téve az ismételt elhangzott kívánságnak,(10) közöljük Gyaloginak magyar nyelvű feljegyzését az ügyről, valamint a diadalkapu (latin nyelvű) leírását magyar fordításban. Az érintett történeti mozzanatokra nem térünk ki

Gyalogi János a *Silva*et 1750—53-ban írta össze. Kemény Józsefnek 1839. december 14-én kelt tudósítása szerint, a kézirat a birtokában volt: „Ezen igenis nevezetes egykoru kéz-iratot a' nálam meg levő eredeti munkáiból Gyalogi Jánosnak, — nyomtatás alá irattam vala le, még 1832-ben, de mind e' máj napig még sajtó alá nem bocsátottam.” Kemény József adta a fejezetnek a magyar címet, mely a másolat első lapján így fest: